

Aluekeskuspolitiikka ja muut yhdentävän maaseutupolitiikan esteet Suomessa

OLLI ROSENQVIST

Chydenius-instituutti, Jyväskylän yliopisto

Rosenqvist, Olli (2002). Aluekeskuspolitiikka ja muut yhdentävän maaseutupolitiikan esteet Suomessa (Regional centre development policy and the other obstacles to an integrated rural policy in Finland). Terra 114: 2, 59–67.

An integrated – multisectoral and multilevel – rural policy has become an important rhetorical element in the Finnish and the European discussions on the development of the countryside. The implementation of an integrated rural policy is hindered by the division of the discussion into three contradicting discourses: (1) regional or urban development discourses, (2) agricultural and forest-sector discourses, and (3) rural discourses. The obstacles to an integrated rural policy that lie behind these discourses are examined in this article from the perspective of rural development. The focus is on the discourse regarding regional or urban development.

Olli Rosenqvist, University of Jyväskylä, Chydenius Institute, P. O. Box 567, FIN-67701 Kokkola, Finland. E-mail: <olli.rosenqvist@chydenius.fi>

Suomalaisessa maaseutua koskevassa keskustelussa korostetaan yhdentävää maaseutupolitiikkaa Euroopan unionissa harjoitettavan retoriikan mukaisesti (Ihmisten... 2000: 37–40). Maaseutupolitiikan tulisi perustua paitsi paikalliseen ja alueelliseen, sektorirajat ylittävään omaehtoisuuteen ja kumppanuuteen, myös monitasoisuuteen eli sektorirajat ylittävään kumppanuuteen kaikilla alue-tasooilla ja niiden välillä. Maaseutupolitiikassa kaikki horisontaalisen ja vertikaalisen kehittämisen tasot ja keinot pyritään ottamaan käyttöön (ks. Uusitalo 1998: 32–33).

Yhdentävän maaseutupolitiikan toteuttamista haittaa se, että maaseutua koskeva keskustelu jakautuu Suomessa (ja useimmissa muissakin Euroopan maissa) kolmeksi, vaikeasti yhteen sovittavaksi diskurssityypiksi (ks. Rosenqvist 2000: 18–19). Aluekeskusten kehittämiseen perustuva aluepolitiikka edustaa sellaista *aluekehitys- eli kaupunkidiskurssia*, jonka mukaan maaseudun kehitys on kaupunkivetoista. *Maa- ja metsätalousdiskurssit* lähtevät siitä, että maaseudun tulevaisuus rakennetaan maa- ja metsätalouden varaan. *Maaseutudiskurssit* puolestaan näkevät maaseudun monin tavoin ja enenevässä määrin hyödynnettävissä olevana alueena.

Ymmärrän yhdentävän maaseutupolitiikan sellaiseksi maaseudun kokonaisvaltaiseksi kehittämiseksi, jonka päämääränä on yhdentää tai lähentää

toisiinsa *kaikkia* maaseudun kehitykseen vaikuttavia diskursseja ja toimintakäytäntöjä maaseudun etua hyödyttävällä tavalla (ks. Rosenqvist 2000: 19). Käsitykseni eroaa siis esimerkiksi siitä tulkinnasta, jonka Torsti Hyryläinen ja Pertti Rannikko (2000: 13–21) ovat esittäneet toimittamaansa teoksessa *Eurooppalaistuva maaseutupolitiikka*. Heidän tulkintansa johtaa mielestäni siihen epätarkoituksenmukaiseen johtopäätökseen, että yhdentävää maaseutupolitiikkaa voidaan harjoittaa erillään maatalous- ja kaupunkipolitiikoista. Kutsuisin Hyryläisen ja Rannikon ”paradigmaa” mieluummin eriyttäväksi kuin yhdentäväksi.

Selvitän tässä artikkelissa niitä aluekehitys- eli kaupunkidiskurssien, maa- ja metsätalousdiskurssien sekä itse maaseutudiskurssien ominaispiirteitä, jotka mielestäni haittaavat yhdentävän maaseutupolitiikan toteutumista Suomessa. Tarkastelun painopiste on aluekehitys- eli kaupunkidiskurssissa, joilla näyttää olevan enemmän vaikutusvaltaa maamme tulevaisuudesta käytävässä keskustelussa kuin kahdella muulla diskurssityypillä. Artikkelini on kirjoitettu sen rahoituksen turvin, jonka maa- ja metsätalousministeriö myönsi maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän esityksestä vuonna 2001 tutkimushankkeelle ”Maaseutu ja kaupunki Suomen pikkukaupunkiseuduilla – empiirinen tutkimus maaseudun merkityksistä, asemasta ja kehittämismahdollisuuksista”.

Aluekeskusohjelma ja maaseutu

Suomen hallitus käynnisti marraskuussa 2000 vuoden 2006 loppuun saakka kestävä *aluekeskusten kehittämissuunnitelman*, jonka tavoitteena on kaikki maakunnat kattavan aluekeskusten verkoston kehittäminen (Aluekeskusten... 2000: 1). Ohjelman lähtökohdista ovat toiminnalliset kaupunkiseudut. Aluekeskuksilla tarkoitetaan sellaisia kaupunkiseutujen keskuskuntia laajempia ”luonnollisia” toiminnallisia työmarkkina-, palvelujen haku- ja kuntien yhteistyöalueita, jotka säteilevät myönteisiä kasvuvaiikutuksia myös ulkopuolelle. Sisäasiainministeriön mukaan aluekeskusten verkoston varaan voidaan pitkällä aikavälillä kehittää koko maahan tasapainoinen ja tavoitteellinen aluerakenne (Aluekeskusten... 2000: 1). Tarkoituksena onkin jatkossa suunnata lisää aluepolitiikan voimavaroja aluekeskusverkoston vahvistamiseen. Ohjelma nähdään vaihtoehtona maailmanlaajuiselle keskittymisen ”megatrendille” siten, että Suomeen voitaisiin harvojen kasvukeskusten (kuten Helsingin, Tampereen, Turun ja Oulun seudut) sijasta kehittää elinvoimainen, 30–40 kaupunkiseudusta muodostuva kaupunkiverkosto (Laiho 2001: 87–90).

Joulukuussa 2001 aluekeskusohjelmaan oli nimetty 34 aluetta sisäasiainministeriön asettaman asiantuntijaraadin ehdotusten mukaisesti ja valtioneuvoston päätöksellä (Ehdotus aluekeskusohjelmaan... 2001; Ehdotus täydennettyjen...2001; Yhdeksän... 2001). Alun perin ohjelmaan jätettiin 42 hakemusta, joiden kohteena oli 41 aluetta. Hakemukset arvioitiin kahden kriteerin perusteella. Ensinnäkin selvitetiin, kuinka hyvin esitetyt alueet vastasivat sentyyppeistä toiminnallisia alueita, joita aluekeskusohjelmalla haettiin. Toiseksi arvioitiin ehdotusten sisältöä ja niiden toteuttamiseksi esitettyjä toimintamalleja (Ehdotus aluekeskusohjelmaan... 2001: 5). Ulla-Maija Laihon (2001: 90) mukaan aluekeskusohjelman valmistelussa korostettiin kuitenkin sisällöllisten kriteerien sijasta seudullista yhteistyötä, eri osapuolten sitoutumista, valmiutta seudullisten päätöksentekomenetelyjen kehittämiseen sekä eri toimijoiden kumpanuutta ja osallisuutta. Alueiden toiminnallisuuden, nykyisen aseman ja tilanteen arvioinnissa käytettiin hyväksi Janne Antikaisen (2001a) kaupunkiverkkotutkimusta (Ehdotus aluekeskusohjelmaan... 2001: 5).

Aluekeskusohjelmaan hyväksytyistä 34 alueesta 31 kuuluu ainakin keskeisimmiltä osiltaan Antikaisen (2001a) määrittelemään kaupunkiverkkoon. Hylätyistä alueista puolestaan kaksi kuuluu ja viisi ei kuulu Antikaisen verkkoon. Näyttää siltä, että etukäteen määritellyllä kaupunkiverkolla on ollut suuri vaikutus aluekeskusalueiden valikoitumiseen.

Valtioneuvoston mukaan ”aluekeskusten kehittämissuunnitelman tavoitteena on myös edistää muiden keskusten ja ympäröivän maaseudun kehitystä” (Valtioneuvoston päätös... 2000). Se, viitataan päätöksessä mainituilla ”muilla keskuksilla ja ympäröivällä maaseudulla” aluekeskusalueiden sisäisiin vai ulkoisiin alueisiin, ei selviä päätöksen kielellisestä muotoilusta. Ohjelma näyttää tarjoavan mahdollisuuksia lähinnä kaupunkien läheiselle maaseudulle – maaseudun ydinalueiden ja syrjäseutujen integrointi aluekeskusohjelmaan jää vähintäänkin epäselväksi.

Aluekeskusohjelma aluepolitiikan ytimessä

Aluekeskusohjelman voidaan sanoa olevan parhaillaan uudelleen linjattavan aluepolitiikan ytimessä. Näyttää jopa siltä, että aluepolitiikka on siirtymässä aluekeskus- ja kaupunkipoliittikkojen hallintaan. Valtioneuvosto on asettanut aluepolitiikan tavoitteeksi kilpailukykyisen aluerakenteen kehittämisen koko maahan (Valtioneuvoston päätös... 2000). Sisäasiainministeriön asettama aluekehityslain (1135/93) uudistamista valmistellut ALUS-lakityöryhmä määritteli kilpailukykyisen aluerakenteen sellaiseksi, jossa kaupunkiseuduilla ja aluekeskuksilla on veturin rooli ja suurimmilla kaupunkiseuduilla (Helsinki, Tampere, Turku, Oulu ja Jyväskylä) vielä seutuyhteistyötä laajempi erityisvastuu väestön hyvinvoinnin takaamisesta (Alueiden... 2002: 21–23). Vaikka työryhmä piti tasapainoisen alueellisen kehityksen tavoitetta epärealistisena, se linjasi kuitenkin maan kaikkien osien kehittymisen ja eri alueiden kilpailukykyyn turvaamisen suomalaisen aluepolitiikan suurimmiksi haasteiksi (Alueiden... 2002: 20, 44).

Vallitsevassa aluepoliittisessa ajattelussa keskuksia pidetään kilpailukykyisempinä ja taloudellisesti tehokkaampina kuin haja-asutusalueita (ks. Pietarinen 2002: 3). ALUS-lakityöryhmän mukaan uudet työpaikat syntyvät jatkossa nopean kasvun aloille ja suuriin keskuksiin. Tämän keskittymiskehityksen arvioidaan lisäävän talouden tehokkuutta, joten rakennemuutosta ei ole syytä hidastaa erityisin toimenpitein (Alueiden... 2002: 44–45).

Valtioneuvoston vision mukaan yritykset menestyvät Suomessa vuonna 2015 parhaiten kilpailukykyisillä alueilla, joilta löytyy osaavaa työvoimaa, innovatiivisuutta ja keskittymisen tuomia etuja ja joilla on edullinen sijainti. Vision mukaan Suomen alueellinen erilaistuminen on voimistunut niin, että maahan on muodostunut pääkaupunkiseudun lisäksi alueellisia kasvukeskuksia (kuten Turku, Tampere ja Oulu) sekä noin kolme-

kymmentä toimivaa, mutta hyvin eri kokoista ja eri tavoin erikoistunutta kaupunkiseutua. Maatalousvaltaisten ja yksipuolisten teollisuuspaikkakuntien väestö- ja osaamispotentiaali on heikentynyt nuoren ja koulutetun väestön muutettua muualle. Maaseutualueilla nähdään kuitenkin olevan menestymisen mahdollisuuksia elinkeinojen kehittämisen saralla, jos ne vain ryhtyvät yhteistyöhön muiden alueiden kanssa (Tasapainoisen... 2001: 10–11, 15).

Valtioneuvosto arvioi maaseudun tulevaisuuden vahvuudeksi puhtaan luonnon, pienyrityksyyden ja ihmisten monitoimisuuden ja -taitoisuuden (Tasapainoisen... 2001: 18). ALUS-lakityöryhmä puolestaan linjasi, että maaseudun elinvoimaisuuteen on panostettava, mutta mitään merkittävää roolia se ei pystynyt maaseudulle osoittamaan kilpailukykyisen aluerakenteen kehittämisessä (Alueiden... 2002: 22). Maaseutupoliittisissa linjauksissaan valtioneuvosto on asettanut tavoitteeksi sellaisen maaseudun kehittämisen, jolla on ”vahva rooli yhteiskunnallisessa työnjaossa” (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2001: 2). Kuitenkin ainoa periaatepäätöksestä löydettävissä oleva, yhteiskunnallisesti (suhteellisen) merkittävä rooli maaseudulle on asuinpaikkana toimiminen. Suomen aluepolitiikan uusimmat linjaukset sisältävätkin mielestäni maaseudun vähättelyä taloudellisen toiminnan sijaintipaikkana. Veijo Kavoniuksen (2002: 1) mukaan Suomen aluepolitiikan uudelleen muotoilua pidetään laajasti ”jännittävänä pyrkimyksenä synnyttää uusia muotoja ja uutta sisältöä aluepolitiikkaan”.

Seutuistumismalli suomalaisen alue- ja kaupunkipolitiikan perustana

Aluekeskusten kehittämiseen perustuvan aluepolitiikan taustalla on Suomessa 1980-luvun lopulla käynnistynyt keskustelu *seutuistumisesta*. Hannu Katajamäki (Katajamäki & Vartiainen 1993: 122) on osuvasti nimennyt seutuistumisen suomalaisiksi pääideologiksi Perttu Vartiaisen, joten seuraavaksi luon katsauksen Vartiaisen ja hänen oppilaansa Janne Antikaisen seutuistumista koskevaan tuotantoon. Väitöskirjassaan Vartiainen (1984: 407–408) päätyi – ”maantieteen teoreettisen tutkimusesineen hahmoa” etsiessään – pitämään ”habitaattia” eli ihmisen asuin- tai olinpaikkaa maantieteen käsitteellisenä perusyksikkönä. Yhdyskuntaa, joka viittaa paitsi ihmiseen ja asumiseen (tai olemiseen) sinällään myös koko paikalliseen infrastruktuuriin ja eri asuin- ja olinpaikkoja yhdistävään kommunikaatioverkostoon, hän piti ”habitaatin perusoluna”. Myöhemmin Vartiainen (1992: 93) on tulkinnut väitöskirjansa joh-

topäätöksen niin, että yhdyskunta on keskeinen maantieteen käsitteellinen perusjäsenitys.

Väitöskirjansa jälkeen Vartiainen on määrätteisesti käsitteellistänyt teoreettista lähestymistapaansa konkreettisen yhdyskuntatutkimuksen suuntaan siten, että kaupunkiseudut ovat nousseet yhdyskuntatutkimuksen ytimeen. Suomessa 1970-luvun puolivälistä aina 1990-luvun alkuun kestänyttä yhdyskuntarakenteen kehityssuuntaa Vartiainen (1991: 76; 1997: 89) on nimittänyt *seutuistumiseksi*, jolla hän tarkoittaa yhtäältä toimintojen valtakunnallista (haja)keskittymistä ja toisaalta paikallista, seutujen sisäistä hajautumista. Viime vuosikymmenen jälkimmäisellä puoliskolla seutuistumisen suuntainen kehitys on Vartiaisen (1997: 93) mukaan alkanut purkautua siten, että menestyvien kaupunkiseutujen joukko on entistä harvakuisempi ja että paikallinen hajautumiskehitys on laman myötä taittunut. Huolimatta näkökannastaan, jonka mukaan myöhäismoderni yhteiskunta määrittänyt ”pikemminkin alueiden välisinä ja yhä useammin maailmanlaajuisina virtoina kuin kansallisvaltion, maakunnan tai kunnan kaltaisina suljettuina territorioina”, hän (2001: 73; 1999: 16) pitää vielä nykyäänkin seutua aluekehitysdynamiikan kannalta relevanttina, paikallista ja ylipaikallista näkökulmaa sitovana perustar- kastelutasona.

Maaseudun vähättely seutuistumismallissa

Maaseudun ja maaseutututkimuksen kannalta Vartiaisen lähestymistapa yhdyskuntarakenteen tutkimiseen on ongelmallinen, koska maaseutu tulee siinä vähätellyksi ja jopa ”unohdetuksi” (Vartiainen 1989a: 124, 131, 135; 1989b: 222; 1989d: 47; 1990a: 22; 1990b: 15, 17; 1997: 89, 91; ks. myös Antikainen 2001b: 91). Vartiaisen (1997: 89) mielestä perinteisen, kaupungin ja maaseudun välisen jaon murtuminen on ollut hallitseva suomalaisen aluekehityksen suunta 1970-luvun puolivälistä aina 1990-luvulle saakka. Keskusseudut muodostavat nyt yhdyskuntajärjestelmän ”kivijalan” (Vartiainen 1990a: 22). Näiden seutujen ulkopuolelle jää ”syvä” tai ”aito” maaseutu, jota leimaa jatkuvasti ”periferisoitumisen” suuntainen kehitys (Vartiainen 1990a: 21; 1990b: 15). Vartiaisen (1989a: 131) mukaan varsinkin syrjäisimmillä alueilla väestö koostuu suuressa määrin paikkaan sidotuisista, vanhoista ja sosiaalisesti syrjäytyneistä (työttömistä ja pysyvästi työkyvyttömistä) ihmisistä. Hänen mielestään kaupungin ja maaseudun välisen jakolinjan sijasta yhdyskuntajärjestelmämme perusjaoksi on noussut kaupunkiseutujen ja niiden ulkopuolisen maaseudun välinen ero (Vartiainen 1997: 91).

Maaseudun suhteen Vartiaisen (1989a: 135;

1989b: 222) yhteiskuntateoreettinen lähtökohta on se, että maaseutumaisuus saa ”perustavanlaatuisen” merkityksensä alkutuotannon ja ”areaalisten” elinkeinojen kautta. ”Nodaalisuuden” vahvistuksessa ”areaalisuus” (ja maaseutumaisuus ylipäättään) näyttäytyy Vartiaiselle (1990a: 21) menneen maailman yhdyskuntajärjestelmän ”resessiivisenä rakenteistumisperiaatteena”. Maaseudun kehitystä määräävät enenevässä määrin sen yhteydet seudullisiin keskuksiin (Vartiainen 1990a: 22). Vaikka hän ehkä mieluiten poistaisi ”kaupungin” ja ”maaseudun” käytöstä dikotomisina ja kaoottisina käsitteinä, hän kuitenkin toteaa käsiteparin elävän ”kulttuurisesti eri yhteiskuntamuotojen perimää uusintavissa ajatusmuodoissa” (Vartiainen 1989c: 28; 1990a: 22; 1997: 89). Suomessa erityisesti talonpoikien ja myös ”korpikommunistien” sekä muiden maaseutuun kiinnittyneiden työväenluokan edustajien jälkeläiset saattavat edustaa tällaista romanttista, kaupungistumista vastustavaa näkökantaa (vrt. Vartiainen 1989b: 223; Pertti Rannikko Kahilan 2001: 9 mukaan). Jälkimmäisestä näkökulmasta ”maaseutumaisuuden merkityksperusta on primaarisesti maaseutumaisessa asuinympäristössä; yhteiskuntateoreettisesti se jäsenytyy siis pikemmin asumisen ja ympäristön kuin areaalisen tuotantomuodon kautta” (Vartiainen 1990a: 23–24).

Antikainen (2001b: 91) näkee kaupungin ja maaseudun kulttuurisen eriarvoisuuden ja erityisesti kaupunkiseutujen menestyksen (ja impliittisesti maaseudun näivettymisen) ikään kuin kapitalistisena luonnonlakina:

”Uuden spatiaalisen työnjaon” myötä muuttoliike valikoituu vastaamaan täsmällisemmin alueiden työvoimatarpeisiin. Keskuksiin kasautuvat tietointensiiviset toiminnot, jolloin muuttajienkin ”kärkenä” toimivat korkeakoulutetut osaajat. Keskusaluepakoiset työvoimaintensiiviset rutinitoiminnot puolestaan houkuttelevat vähemmän koulutettua työvoimaa. Uusi spatiaalinen työnjako rakentaa uudestaan kansallisia ja ylikansallisia vuorovaikutussuhteita, jolloin muuttoliikkeen rakenteet kuvastavat spatiaalista työnjakoa yhä suuremmin.

Vartiaisen kokeilut

Vartiaisen ajattelulla on ollut mielestäni yllättävän suuri vaikutus aluekeskusten kehittämiseen perustuvan aluepolitiikan muotoutumiseen Suomessa. Vuonna 1990 Vartiainen (1990b: 9) esitteli ”eksploratiivisen hahmotelmansa” Suomen alue- ja yhdyskuntarakenteesta: hän rajasi Suomen kuntakartalta Helsingin, Lahden, Tampereen ja Turun yhdistävän *metropolialueen* ja noin 60 muualla Suomessa sijaitsevaa kaupunkiseutua. Jos aja-

tellaan, että metropolialueella on noin 15 kaupunkiseutua, niin hahmotelma koostuu yhteensä noin 75 kaupunkiseudusta. Katajamäki (Katajamäki & Vartiainen 1993: 122) kritisoi Vartiaisen rajausta arvioimalla, että ”Pertun yhdyskuntatyypittelyn uudessa käsitteellisessä heuristiikassa pendelöintietäisyyden ulkopuolinen alue, varsinainen maaseutu näivettyy tuohon tuomitukseksi jakojäännökseksi”. Katajamäelle suunnatussa vastineessaan Vartiainen (Katajamäki & Vartiainen 1993: 125) ilmoitti, että hänen muotoilunsa maaseudusta jakojäännöksenä ei ollut mikään kehityspoliittinen viesti, vaan pelkästään seuraus käytössä olleesta ”käsitehorisontista”. Vartiaisen myöhemmistä töistä on kuitenkin luettavissa, ettei hän näe maaseudulla eikä pienillä asutuskeskuksillakaan olevan mitään merkittävää roolia tulevassa aluekehityksessä. Täten Vartiainen on itse asiassa tullut harjoittaneeksi merkittävää kaupunkipoliittista *aluekehityspuhuntaa*.

Vuonna 1995 Vartiainen esitteli ”Suomen oloihin soveltuvan ja myös eurooppalaiset vaatimukset täyttävän kaupunkiverkon kuvausjärjestelmän”. Järjestelmässä on mukana 36 kooltaan ja ”merkitykseltään” Suomen vahvinta kaupunkiseutua, joten merkittävien kaupunkiseutujen määrä putosi vuoden 1990 hahmotelmaan (Vartiainen 1990b: 9) verrattuna yli puolella. Raportissaan hän toteaa, että kuvausjärjestelmä on tehty koe-mielessä, ei suinkaan jonain suomalaisen kaupunkiverkon yleisenä mallina (Vartiainen 1995: 59). Alan kansainvälistä kirjallisuutta tutkittuaan ja tehtyjen kokeilujen perusteella hän päätyi seuraaventyypiseen kaupunkimaisuuden määritelmään: seutu on kaupunkiseutu, jos seudun osuus koko maasta on vähintään *yksi prosentti* (tiettyjen kaupunkimaisuutta kuvaavien muuttujien suhteen) (Vartiainen 1995: 21). Esimerkiksi väestön määrän suhteen tämä merkitsee kaupunkiseudun noin 50 000 asukkaan vähimmäiskokokriteeriä. Prosenttirajan lisäksi Vartiaisella oli käytössään kaksi laadullista kaupunkimaisuuden määrittämissä kriteeriä. Rajaus mahdollistaa kyllä kansainvälisen vertailun, mutta Euroopan maaseutumaisimmaksi luonnehditun (Uusitalo 1998: 125) maan yhdyskuntarakenteen kuvaamiseen se soveltuu huonosti. Yhden prosentin rajauskriteeri ei nähdäkseni perustu mihinkään yhteiskuntateoriaan, eikä se vaikuta tarkoituksenmukaiselta suomalaista empiiriakaan ajatellen.

Kaupunkipoliitiikan kaupunkiseudut

Vartiaisen kuvausjärjestelmä otettiin nopeasti käyttöön Suomeen 1990-luvun puolivälissä synnytettyssä nykymuotoisessa *kaupunkipoliitiikassa*.

Kaupunkien kehittämistyöryhmän loppuraportissa esitetty jako 37 kaupunkiseutuun perustui Vartiainen (1995) tutkimukseen (Kaupungit... 1996: 56). Suomalaisen kaupunkipolitiikan kohdealueet ovat alusta lähtien muodostuneet noin 37 kaupunkiseudusta, joilla asuu noin 80 prosenttia Suomen väestöstä. Kaupunkiverkon ulkopuolella eli Katajamäen (Katajamäki & Vartiainen 1993: 122) sanoin ”tuhon tuomitulla” maaseudulla asuu puolestaan yli miljoona ihmistä!

Viime vuosikymmenen lopulla Vartiainen ja Antikainen (1998) esittelivät suomalaisen kaupunkipolitiikan tarpeista lähtevän kaupunkiverkon kuvauksen, jonka Antikainen (2001a) vielä pari vuotta myöhemmin päivitti. Kaupunkipolitiikan tavoitteiden mukaisesti etuoikeutettujen, ”keskeisten” (Vartiainen & Antikainen 1998: 15) tai ”toiminnallisesti merkittävien” (Antikainen 2001a: 12) kaupunkiseutujen ”klubiin” (Antikainen 2001a: 10) pääsi vuoden 1998 kuvauksessa 35 seutua ja vuoden 2001 kuvauksessa 37 seutua. Menetelmällisiltä perusratkaisuiltaan vuosien 1998 ja 2001 kaupunkiverkon kuvaukset ovat samanlaisia kuin Vartiainen (1995) aiempi kokeilu, eli kaupunkiseutujen määrittämisessä käytettiin edelleen huonosti perusteltua yhden prosentin rajauskriteeriä.

Kaupunkipolitiikka, aluekeskuspolitiikka ja aluepolitiikka ovat siis Suomessa hyvin tiukasti toisiinsa sidottuja. Aluekeskuspolitiikka muodostaa aluepolitiikan ytimen ja aluekeskusohjelma-alueet on valittu lähinnä kaupunkipoliittisin perustein. Näyttää siltä, että Vartiainen 1990-luvun puolivälissä tekemät ”eksploratiiviset kokeilut” on sellaisinaan omaksuttu käytännön aluekehitystyön perustaksi. Aluekeskusohjelmaehdotusten laadinnan yhteydessä seutujen välisiä koalitioita sovittiin siinä määrin, että ohjelmaan kuuluvat alueet ovat usein maantieteellisesti laajempia kuin kaupunkiverkkotutkimusten mukaiset kaupunkiseudut. Jos lasketaan yhteen aluekeskusohjelma-alueiden ja ohjelmaan kuulumattomien Uudenmaan seutukuntien väkiluvut, niin yhteenlasketulla alueella asuu arviolta 90 prosenttia Suomen väestöstä. Sen ulkopuolella – toiminnallisesti merkityksettömillä (?) alueilla – asuu kuitenkin vielä noin puoli miljoonaa suomalaista. Aikanaan olisi mielestäni ollut alue- ja kaupunkipoliittisesti viisasta asettaa kaupunkiseudun rajauskriteeriksi jokin alhaisempi osuus kuin käytetty yksi prosentti. Tällöin maamme kaikki alueet ja koko väestö olisi ainakin retorisesti saatu alue- ja kaupunkipolitiikan piiriin.

Vartiainen on antanut Hannu Taavitsaiselle (2000: 127) haastattelulausunnon kaupunki- ja maaseutupolitiikan yhteen sovittamisesta. Lausunnon mukaan politiikat tulisi Suomessa nivoa yhteen nykyistä tehokkaammin siten, että kaupunki-

seutujen ulkopuolisten maaseudun keskusten vahvistaminen otettaisiin tulevan maaseutupolitiikan pääsisällöksi. Omasta mielestäni tämä olisi kuitenkin lähinnä laiminlyötyjen töiden siirtämistä kaupunkien kehittäjiltä maaseudun kehittäjien vastuulle. Tässä visiossa maaseutupolitiikalle jäisi pelkätään kaupunkipolitiikan putteiden paikkaajan tehtävä. Euroopan maaseutumaisimmassa maassa tällainen työnjako ei liene kaikkein järkevin eikä tehokkain.

Sektorinäkökulma maa- ja metsätaloudiskurssien ongelmana

Suomalaisissa maataloudiskurssseissa tukeudutaan voimakkaasti Euroopan unionin yhteiseen maatalouspolitiikkaan (CAP:iin) ja sen kehittämiseen. Vuoteen 2010 ulottuvan Suomen maatalouden strategian (Maatalouden... 2001) mukaan maatalouspolitiikkamme tavoitteina ovat maatalouden kilpailukykyisyys ja maaseudun elinvoimaisuus maan kaikilla alueilla. Maaseudun elinvoimaisuus tarkoittaa maatalouspoliittisessa kielenkäytössä kilpailukykyistä maataloutta ja sen liitännäistoimintoja. Maatalouspolitiikan tavoitteisiin kuuluu myös maatalous- ja maaseutupolitiikan vuorovaikutuksen tehostaminen, mikä käytännössä näyttää tarkoittavan maatalouden kannattavuuden turvaamista ja CAP:in kehittämistä *maatalouden monivaikutteisuu*ta painottaen (ns. maatalouden eurooppalainen malli) (ks. Maatalouden... 2001: 1, 36, 60–64).

EU:n Agenda 2000:ssa maaseudun kehittäminen (10 % EU:n maatalousmenoista) nostettiin CAP:n toiseksi pilariksi maatalouden markkinatoimenpiteiden (90 % EU:n maatalousmenoista) rinnalle. Samalla maaseudun kehittämistoimet koottiin yhden asetuksen alaisuuteen. Maaseutuasetuksen perusteella voidaan Suomessa myöntää tukea ”liitännäistoimenpiteisiin” (ympäristötuki, luonnonhaittakorvaus, pellonmetsitys, varhaiseläke); ”perinteisiin maaseudun kehittämistoimenpiteisiin” (investointituki, nuorten viljelijöiden tuki) sekä ”uudenlaisiin maaseudun kehittämistöimiin” (kylän kehittäminen, laatuotteiden markkinointi, maaseudun peruspalveluiden parantaminen, maaseutuperinnön säilyttäminen, matkailun edistäminen). Näistä tukimuodoista 87 prosenttia kohdistuu Suomessa ”liitännäistoimenpiteisiin” ympäristötuen ja luonnonhaittakorvauksen merkittävän aseman johdosta (Maatalouden... 2001: 45–46, liite 8).

Maaseutuasetuksen mukaisilla ”liitännäistoimenpiteisiin” kohdistuvilla tukimuodoilla on niin tärkeä asema maanviljelijöiden tulonmuodostuksessa ja ylipäätään maatalouden ylläpitämisen kan-

nalta koko Suomessa, että EU-järjestelmässä tarkoitettuihin ”uudenlaisiin maaseudun kehittämistoimiin” ei näyttäisi juurikaan jäävän varoja (ks. Maatalouden... 2001: 46–48).

Putkinäkö vaivaa myös metsätaloudiskursseja. Ne kiteytyvät tavoitelauseeseen: ”Puun käyttöä olisi lisättävä.” Metsätalous on niin paljon riippumattomampi yhteiskunnan antamasta tuesta kuin maatalous, että sen edustajat voivat suoremmin ilmaista sektorikohtaiset tavoitteensa maaseudun kehittämisen kokonaisuudessa. Kansallisessa metsäohjelma 2010:ssä (1999) tunnustetaan, että maaseudun väestön vähenemistä ei pystytä kääntämään metsätalouden avulla – siihen tarvitaan kaikkia muitakin maaseudun kehittämistoimia. Puun käyttöä lisäämällä voidaan kuitenkin parantaa maaseudun työllisyyttä ja hidastaa työpaikkojen vähentymistä. Maaseudun elinvoimaisena säilyminen on metsätalouden kannalta tärkeää, jotta sillä olisi riittävästi työvoimaa käytettävissään ja jotta maaseudun tieverkosto säilyisi hyvässä kunnossa (ks. Kansallinen... 1999).

Retorisena kädenojennuksena laaja-alaiselle maaseutupolitiikalle kansallisessa metsäohjelmassamme (1999) kuvaillaan metsien monikäyttöä ja siitä aiheutuvia hyötyjä, mutta käytännön monikäyttöhankeita ohjelma ei nähdäkseen synnyttänyt. Metsäohjelman vuoden 2000 seurantaraportissa (Kaipainen & Lähteenoja 2001: liite 1) tarkastellaan 34 valtakunnallista hanketta, joita pidetään ohjelman toteutuksen kannalta keskeisinä. Niiden joukossa ei ole yhtään metsien monikäytön edistämiseen perustuvaa hanketta.

Maaseutudiskurssit – kamppailua olemassaolosta

Eero Uusitalon (1998: 125) mukaan maaseutupolitiikan vahvistamiselle jää erittäin vähän mahdollisuuksia, jos maaseutu asetetaan kilpailemaan voimavaroista maatalouden ja asutuskeskusten kanssa: tässä tilanteessa maaseutu helposti unohdetaan, ja poliittinen kompromissi löytyy maatalouden ja kaupunkipolitiikan rahoittamisesta. Tällainen kompromissi tyyntyyttää suurimmat puolueet, etujärjestöt ja äänestäjäryhmät.

Maatalouspolitiikkaa painottamalla maaseutupolitiikan keinovalikoimaan uhkaavat jäädä vain ne toimenpiteet, joilla pyritään monipuolistamaan maataloutta ja turvaamaan viljelijöiden tulot. Uusitalon (1998: 125) mielestä tämä on täysin riittämätöntä Suomen kaltaiselle Euroopan unionin maaseutumaisimmalle maalle. Maaseutupolitiittisen kokonaisuohjelman mukaan maaseutu on Suomessa joutunut poliittiseen noidankehään: se, että keskustapuolue on saavuttanut maaseudulta vahvan

kannatuksen, on johtanut nykyiseen ”kuolemanlukkoon” (Ihmisten... 2000: 49). Hannu Katajamäen, Pekka Hunnakon, Petri Kahilan, Jarmo Palmin ja Mikko Valtakarin (2001: 56) mukaan minkään muun poliittisen suuntauksen ei tarvitse välittää maaseudun kehittämisestä, koska keskustapuolueen ja MTK:n oletetaan huolehtivan maaseudun asioista. EU:stakaan ei näytä olevan noidankehän murtajaksi, sillä Unionin maaseutupolitiikkaa voidaan edelleen luonnehtia maatalouspainotteiseksi (sen kehittämisspyrkimyksistä huolimatta) (ks. Malinen 2000: 33–35). Hyyryläisen ja Rannikon (2000: 13) mukaan yksi maaseutua koskevan yhteiskunnallisen keskustelun ongelmista on se, että käsitteet *maatalous* ja *maaseutu* sekoitetaan toisiinsa, joko tarkoituksellisesti tai tahattomasti. Esimerkiksi eri hallinnonaloilla ja politiikan eri suuntauksissa maaseutu ja sen kehittäminen ymmärretään eri tavoin (ks. Koskinen ym. 2000: iii).

Valtakarin (1999: 142–143) mukaan keskuslähtöinen kehittämisajattelu johtaa maaseudun kannalta siihen, että vain keskusten lähellä sijaitsevilla maaseutualueilla nähdään olevan kehittymisen mahdollisuuksia: syrjäseudut jäävät oman onnensa nojaan. Maaseutupolitiittisessa kokonaisuohjelmassa arvioidaankin, että kaupunkiverkkoihin perustuva aluepolitiikka ei Suomessa saa aikaan tasapainoista kehitystä (Ihmisten... 2000: 22).

Uusitalo (1998: 74) erottaa kaksi periaatteellista tapaa, joilla alue- ja maaseutupolitiikat voidaan sovittaa yhteen: joko vahvistetaan maaseudun asemaa alueiden kehittämisessä tai lisätään aluekehitystyön rinnalla sellaisia uusia työmuotoja, jotka eivät aluepolitiikkaan sisälly. Uusitalon mukaan viimeistään maaseutupolitiikan neuvottelukunnan perustamisella 1990-luvun alussa valtioneuvosto valitsi jälkimmäisen toimintalinjan. Hän pitää ratkaisua oikeana, sillä vuonna 1998 aluepolitiikka oli lähes täysin sitoutunut EU:n rakenneohjelmiin. Tänä päivänä tilanne on kuitenkin muuttunut siten, että Suomeen ollaan luomassa kaupunkipolitiittista aluepolitiikkaa. Uudessa tilanteessa tuntuisi tarpeelliselta yrittää ajaa maaseutupolitiikkaa uudelleen aluepolitiikan sisälle, jotta maaseudulle voitaisiin osoittaa nykyistä selkeämmin jokin ”vahva rooli yhteiskunnallisessa työnjaossa” (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2001: 2).

Maaseutudiskurssit ja osaaminen

Paitsi aluekehittäjien myös maaseudun kehittäjien ajatusmaailmoissa on aineksia, jotka haittaavat vahvan yhteiskunnallisen roolin löytymistä maaseudulle. Olen toisessa yhteydessä (Rosenqvist 2000: 8) esittänyt Gerald Creediin ja Barbara Chingiin (1997: 8, 17) viitaten, että länsimaisessa kulttuurissa ja tieteessä vallitsee *kulttuurinen*

hierarkia: maaseutu käsitteellistyy usein periferiksi ja kaupunki keskukseksi. Tällaisessa ajatuskehikossa maaseutumaisuus näyttäytyy helposti halventavana ja kaupunkimaisuus puolestaan myönteisenä ominaispiirteinä. Kulttuurinen hierarkia on maaseutu- ja aluepolitiikan yhteen soveltamisen kannalta pahimmillaan suhtautumisessa *osaamiseen*, jota pidetään tärkeimpänä tuotannon tekijänä yrityksissä ja alueilla. Jonkinasteinen alemmuuskompleksi näkyy kiusallisesti sekä maaseutupoliittisen kokonaisuohjelmamme sanavalinnoissa (Ihmisten... 2000: 81) että seuraavissa suorissa lainauksissa:

Maaseudun tapauksessa lähtöhypoteesi on, että innovatiivisia yrityksiä on maaseudulla selkeä vähemmistö. Pitkät perinteet ja maaseudun vakaa rooli alueellisessa työnjaossa ovat luoneet varsin perinteisen toiminnan mallin useimmille yrittäjille. Olemassa olevalta yritystoiminnalta vaaditaan kuitenkin erityisponnisteluja, jotta siitä tulisi yrittäjähenkinen ja innovatiivinen. [...] Maaseudun tapauksessa voidaan perustellusti olettaa, että tietämyksen vähittäinen, polkumainen syntyminen on eräs keskeisistä prosesseista. Tämän prosessin tuloksena saatua tietämystä tai tieto-taitoa hyödynnetään jokapäiväisessä elinkeinotoiminnassa. Samalla tavalla voidaan olettaa, että äännettömällä tiedolla on suuri merkitys paitsi päivittäisessä työssä niin myös siinä tiedon vaihdossa, joka toteutuu käytännönläheisissä kehittämishankkeissa. (Alarinta 1998: 54–55, 45)

Pelkkä tekeminen ja rajallinen kokemus riittävät yhä harvemmin. Tämä onkin maaseudun akilleen kantapää. Asiantuntemuksen arvostus ei ole korkealla, eikä varsinkaan omien ja tuttujen ihmisten arvostus. Liian usein ruoho näyttää vihreämältä naapurissa. Osaamiseen liittyy myös rakenteellisia ja maaseudulle epäedullisia paineita. Tietäminen ja taitaminen ovat luonteeltaan kasaantuvia, siksi yhä lisääntyvät tietotyöpaikat pyrkivät keskittymään. (Uusitalo 1998: 37)

Suomessakin ajatus maaseudusta kulttuurisena itseisarvona tai edes kaupunkien kanssa tasavertaisena kumppanina on edelleen outo. (Torsti Hyyryläinen Kahilan 2001: 11 mukaan)

Miksi (yhdentävää) maaseutupolitiikkaa?

Miksi maaseutu sitten pitäisi säilyttää elävänä? Valtakari (1999: 98–112) on esittänyt tähän asti vakuuttavimman analyysin koskien suomalaisen maaseudun kehittämisen oikeutusta. Hän jakaa säilyttämisen perustelut kolmeen luokkaan: (1) talouskasvuun liittyviin, (2) sosiaaliseen tasa-ar-

voon liittyviin ja (3) ekologis-eettisiin perusteisiin. Minusta maaseutu on toivottomassa tilanteessa, jos maaseudulle ei pystytä osoittamaan jonkinlaista merkittävää roolia taloudellisen kasvun edistäjänä. Tällaisen roolin etsinnässä pitää mielestäni valita, taistellaanko tuulimyllyjä vastaan vai niiden puolesta (vrt. Oksa 1998: 58, 65).

Tuulimyllyjä vastaan taistelevina olisi sitä, että murrettaisiin vallitseva kulttuurinen hierarkia luottamalla maaseudun ihmisten osaamiseen ja jaloitamalla tämä osaaminen kilpailukykyisiksi tuotteiksi. Painotuksen pitäisi tällöin olla kilpailukyvyssä, sillä pelkkä luottamus johtaa liian helposti lyhytjänteiseen ja vaikutuksiltaan lyhytaikaiseen hanketoimintaan ja voimavarojen tuhlaantumiseen. Tuulimyllyjen puolesta taistelevina näyttäisi merkittävän lähinnä maaseudulla asumisen mahdollisuuksien parantamista. Maaseudun merkittävän yhteiskunnallisen roolin rakentaminen asumisen perustalle edellyttäisi muun muassa sitä, että puhetta yhdyskuntarakenteen hajautumisen ehkäisemisestä ja yhdyskuntien eheyttämisestä hillittäisiin.

Päinvastaisista pyrkimyksistä huolimatta maaseutupolitiikkaa harjoitetaan Suomessa ainakin vielä toistaiseksi erillään alue- ja sektoripolitiikoista. Kaikkein edellä esittämäni analyysiin viitaten arvioni on, että yhdentävä maaseutupolitiikka ei ole Suomessa mahdollista muutoin kuin retorikassa mielessä ennen kuin yhtäältä maa- ja metsätalouspolitiikat saadaan yhdenmukaisia maaseutupolitiikan sisälle ja toisaalta maaseutupolitiikka saadaan yhdenmukaisia aluepolitiikan sisälle. Yhdentävää maaseutupolitiikkaa tarvittaisiin, jotta voitaisiin luoda maaseudulle merkittävä rooli yhteiskunnallisessa työnjaossa.

KIRJALLISUUS

- Alarinta, J. (1998). Maaseutu innovatiivisena ympäristönä. Verkostot paikallisen elinkeinopolitiikan toteuttajina. *Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. Sarja A 4*. 200 s.
- Alueiden kehittäminen. ALUS-lakityöryhmän mietintö (2002). *Sisäasiainministeriö, Aluekehitysosaston julkaisu 2*. 189 s.
- Aluekeskusten kehittämisohjelmatyön käynnistäminen (2000). *Sisäasiainministeriö, Muistio*, 31.10.2000. 9 s. Julkaisematon moniste.
- Antikainen, J. (2001a). Kaupunkiverkkotutkimus 2001. *Aluekeskus- ja kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1*. 79 s.
- Antikainen, J. (2001b). Kaupungit Itä- ja Pohjois-Suomen aluekehitysdynamiikan solmukohtina. *Terra 113: 2*, 89–103.
- Creed, G. W. & B. Ching (1997). Introduction: recognizing rusticity – identity and the power of place. *Teoksessa Ching, P. & G. W. Creed (toim.): Knowing your place – Rural identity and cultural hierar-*

- chy, 1–38. Routledge, New York.
- Ehdotus aluekeskushjelmaan valittavista ohjelmaehdotuksista (2001). Sisäasiainministeriö, Aluekeskushjelman asiantuntijaraati 7.8.2001. 46 s. 26.3.2002. <<http://www.intermin.fi/alue/aky/aluek/aineistoa/index.html>>
- Ehdotus täydennettyjen aluekeskushjelmaehdotusten hyväksymisestä ja uusien alueiden nimeämisestä ohjelmaan (2001). Sisäasiainministeriö, aluekeskushjelman asiantuntijaraati, joulukuun 2001. 20 s. 26.3.2002. <<http://www.intermin.fi/alue/aky/aluek/aineistoa/index.html>>
- Hyyryläinen, T. & P. Rannikko (2000). Kohti monikan-sallista maaseutupolitiikkaa. *Teoksessa* Hyyryläinen, T. & P. Rannikko (toim.): *Eurooppalaistuva maaseutupolitiikka. Paikalliset toimintaryhmät maaseudun kehittäjinä*, 13–20. Vastapaino, Jyväskylä.
- Ihmisten maaseutu – tahdon maaseutupolitiikka. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma vuosille 2001–2004 (2000). *Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu* 8. 221 s.
- Kahila, P. (2001). Päätöimittäjien pohdintaa. *Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 2, 8–13.
- Kaipainen, J. & P. Lähteenoja (2001; toim.). Kansallinen metsäohjelma 2010. Seurantaraportti 2000. *MMM:n julkaisuja* 4. 26.3.2002. <http://www.mmm.fi/metsatalous/kansallinenmetsaohjelma/asiakirjat_raportit/KMO_seurantaraportti.PDF>
- Kansallinen metsäohjelma 2010 (1999). Maa- ja metsätalousministeriö. 26.3.2002. <<http://www.mmm.fi/metsatalous/kansallinenmetsaohjelma/kansallinen/>>
- Katajamäki, H., P. Hunnako, P. Kahila, J. Palm & M. Valtakari (2001). Vaikea maaseutupolitiikka. Havainnot ja maaseutupolitiikan käytännöistä. *Vaasan yliopisto, Levön-instituutti, Julkaisuja* 90. 71 s.
- Katajamäki, H. & P. Vartiainen (1993). Kaupunkiseudut vastaan maaseutu – mielikuvien tehtailua vai todellista suunnittelukäytäntöä? *Teoksessa* Rannikko, P. (toim.): *Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen vuosikirja 1993*, 122–128. Joensuun yliopisto, Maaseutuinstituutti, Joensuu.
- Kaupungit kasvun luojina. Kaupunkien kehittämistyöryhmän loppuraportti 12.6.1996 (1996). *Sisäasiainministeriö, Aluekehitysosaston julkaisu* 8. 158 s.
- Kavonius, V. (2002). Muuttuva aluepolitiikka. *Alue-Integraattori* 1, 1.
- Koskinen, M., P. Porkka & E. Uusitalo (2000). Maaseutu politiikassa ja hallinnossa. *Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu* 5. 86 s.
- Laiho, U.-M. (2001). Aluekeskushjelma – vaihtoehto keskittymisen megatrendille? *Kuntapuntari* 1, 87–93.
- Maatalouden strategiaprojekti. Johtoryhmän loppuraportti (2001). *Maa- ja metsätalousministeriö, Työryhmämuistio MMM* 16. 75 s.
- Malinen, P. (2000). Yhdentävän maaseutupolitiikan eurooppalainen tausta. *Teoksessa* Hyyryläinen, T. & P. Rannikko (toim.): *Eurooppalaistuva maaseutupolitiikka. Paikalliset toimintaryhmät maaseudun kehittäjinä*, 22–45. Vastapaino, Jyväskylä.
- Oksa, J. (1998). Syrjäkylä muutoksessa. *Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja* 30. 258 s.
- Pietarinen, M. (2002). Alueiden kehittämisellä houkuttellaan voittajia. *Aluekeskushjelma-katsaus* 1, 3–4.
- Rosenqvist, O. (2000). Hegemoninen kamppailu maaseudusta. *Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 3, 8–21.
- Taavitsainen, H. (2000). Eurooppalaisia kaupunkiverkostoja ja kaupunkiseutujen yhteistyömuotoja. *Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu* 2. 164 s.
- Tasapainoisen kehityksen Suomi 2015. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko eduskunnalle 8.11.2001 (2001). *Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja* 7. 31 s.
- Uusitalo, E. (1998). *Elinvoimaa maaseudulle. Miksi, kenelle ja miten? Maaseutupolitiikan perusteet*. 311 s. Otava, Keuruu.
- Valtakari, M. (1999). Maaseutupolitiikka suomalaisessa aluesuunnittelussa. *Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja B* 46. 160 s.
- Valtioneuvoston periaatepäätös maaseutupoliittisiksi linjauksiksi vuosille 2001–2004 (2001). Valtioneuvoston periaatepäätös 5.4.2001. 7 s. 26.3.2002. <http://www.mmm.fi/maaseudun_kehittaminen/yhteistyoryhma/kokonaisuohjelma/periaatep.pdf>
- Valtioneuvoston päätös alueiden kehittämisestä annetun lain mukaisesta tavoiteohjelmasta. Valtioneuvoston päätös 9.11.2000 (2000). 26.3.2002. <<http://www.intermin.fi/alue/kansallinen/tavoiteohjelma.html>>
- Vartiainen, P. (1984). Maantieteen konstituutuminen ihmistieteenä. *Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja* 3. 590 s.
- Vartiainen, P. (1989a). The end of drastic depopulation in rural Finland: evidence of counterurbanisation? *Journal of Rural Studies* 5: 2, 123–136.
- Vartiainen, P. (1989b). Counterurbanisation: a challenge for socio-theoretical geography. *Journal of Rural Studies* 5: 3, 217–225.
- Vartiainen, P. (1989c). Johtoessee: yhteiskunnan muutos ja yhdyskuntarakenne. *Teoksessa* Vartiainen, P.: Yhteiskunnan muutos ja yhdyskuntarakenne. *Joensuun yliopisto, Kulttuuri- ja suunnittelumaantiede, Tiedonantoja* 13, 11–45.
- Vartiainen, P. (1989d). Maaseutu ja yhdyskuntarakenteen muutos. *Teoksessa* Vartiainen, P.: Yhteiskunnan muutos ja yhdyskuntarakenne. *Joensuun yliopisto, Kulttuuri- ja suunnittelumaantiede, Tiedonantoja* 13, 47–58.
- Vartiainen, P. (1990a). Kaupungin maaseutu. *Yhteiskuntasuunnittelu* 1, 19–29.
- Vartiainen, P. (1990b). Kaupunkiseutujen laajeneminen ja työssäkäynti. *Teoksessa* Vartiainen, P.: Joensuun seutu: näkökulmia kehittämiskeskusteluun. *Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita* 11, 7–23.
- Vartiainen, P. (1991). Seutuistuminen yhdyskuntasuunnittelun haasteena. *Terra* 103: 2, 75–86.
- Vartiainen, P. (1992). Lokaliteettidebatti teoreettisen ja empiirisen suhteen jäsentäjänä. *Terra* 104: 2, 92–98.
- Vartiainen, P. (1995). Kaupunkiverkko. Kuvausjärjestelmän kehittäminen kansallisiin ja kansainvälisiin tarpeisiin. *Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto, Tutkimusraportti* 3. 61 s.
- Vartiainen, P. (1997). Maaseutuyhteiskunnasta moni-

- kasvoiseen kaupungistumiseen. *Teoksessa: Suomi 80. Kuokasta kännykkään*, 85–96. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Vartiainen, P. (1999). Alueellisen erilaistumistutkimuksen lähtökohtia. *Teoksessa* Myrskylä, P., E. Niemi & P. Vartiainen: Menestys kasaantuu – alueet erilais-tuvat. *Aluekehityksen suunta 1990-luvulla*, 9–18. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Vartiainen, P. (2001). Kasvukeskukset globaalin in-formaatiotalouden solmukohtina. *Kuntapuntari* 1, 70–75.
- Vartiainen, P. & J. Antikainen (1998). Kaupunkiverk-kotutkimus 1998. *Kaupunkipolitiikan yhteistyöryh-män julkaisu* 2. 79 s.
- Yhdeksän aluetta lisää aluekeskusohjelmaan (2001). Sisäasiainministeriön tiedotusyksikön tiedote 13.12.2001. 26.3.2002. <http://www.intermin.fi/suom/tiedot/tied_13122001_3.html>